

Hijab i politiet

en teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2013

Kand.nr : 751

Antall ord: 6255

Sammendrag

Debatten om hvorvidt hijab skal bli en del av politiuniformen har fanget og engasjert store og små, lærde og ufaglærte. For politiet er det spesielt viktig å vite hvordan befolkningen reagerer på et forbud, eller eventuelt en regelendring. Dermed ble denne problemstillingen født: *«På hvilken måte vil bruk av hijab påvirke publikums tillit til politiet?»*

Hijaben blir av uvitende sjeler sett på som en form for kvinneundertrykkelse fra religionen Islam. Men det viser seg at den har så mange flere betydninger. Flere som bruker hijab gjør dette frivillig og startet ikke med det før i voksen alder. Derfor holder ikke argumentene om at det å godkjenne hijab til politiuniformen, ville være å støtte opp under islams nedverdiggende syn på kvinner.

De teoretiske funnene tyder på at det å øke tilliten hos samtlige grupper kan bli et problem. Samtidig som vi må la mangfoldet blomstre, mener skeptikerne at det kan vi fint gjøre uten å finne oss i enhver form for tilpasninger. Det nevnes at det ikke er en plikt å bli politi i Norge, så hvis man ikke er villig til å føye seg etter uniformsreglementet bør man finne et annet yrke.

Det blir også presisert at politiet bare kan komme vinnende ut av å innføre hijaben til uniformen. Det vil gi etaten mer kunnskap, innsikt og forståelse for andre kulturer, samtidig som det utad uttrykker at politiet representerer befolkningen og dermed innbyr til mer tillit. Et sammensatt problem med mange variabler. Spørsmålet er hvilke argumenter som skal veie tyngst.

Innholdsfortegnelse

0.0 Sammenheng	
1.0 Innledning.....	4
1.1.Motivasjon for valg av problemstilling.....	4
1.2.Problemstilling.....	4
1.3.Problemstilling i et forebyggende perspektiv.....	5
1.4.Begrepsavklaringer og avgrensninger.....	5
1.5.Oppgavens oppbygging.....	6
2.0 Metode.....	6
2.1.Forforståelse.....	7
3.0 Hoveddel.....	8
3.1.Historikk.....	8
3.2.Tillit.....	9
3.2.1. Tillit til minoriteter.....	11
3.3.Hijab på andre arenaer.....	12
3.3.1. I forsvaret.....	12
3.3.2. I skolen.....	13
3.4.Politiuniformen.....	14
3.5. Holdninger i politiet.....	16
4.0 Avslutning.....	17
4.1.Hijab-debatten.....	17
4.2.Konklusjon.....	19
4.3.Litteraturliste.....	21

1.0. Innledning.

1.1. Motivasjon for valg av problemstilling

Det å velge emne til denne bacheloroppgaven var ganske enkelt. I lang tid har jeg lest og hørt debatten om hijab skal/skal ikke bli en del av politiuniformen. Det som fasinerte meg med dette spørsmålet er hvor engasjert samfunnet stiller seg i debatten, og hvordan alle har en mening om temaet. Men så fort man følger opp med spørsmål om hvorfor de er for eller imot, svikter selvsikkerheten og de fleste begynner å flakke rådville med øynene. Noen klarer å lire av seg en påstand eller to, men de fleste faller igjennom på grunn av manglende kunnskap.

Kari Rønneberg (1998) sier at ettersom samfunnet utvikler seg, blir kunnskap en stadig viktigere vei til makt. Men etter å ha tatt fatt på denne problemstillingen har jeg funnet ut at det også kan slå motsatt vei. Da jeg startet å skrive oppgaven hadde jeg en klar mening i hodet, og var sikker på at teorien ville bekrefte mine konklusjoner. Men jo mer informasjon jeg skaffet fra ulike kanter, desto mer usikker ble jeg på min tidligere mening. Til slutt satt jeg igjen med så mange argumenter for og imot bruk av hijab, at vektskålene på begge sider gikk i bakken. De var umulige å veie mot hverandre. Makt ble til avmakt.

Det som er så interessant er at et så lite spørsmål, som ville blitt merkbart for så ytterst få mennesker, skal vekke et så stort engasjement. I Sverige ble det tillatt å bære hijab til politiuniformen i 2006. Og nå, 7 år senere, finnes det kun én jente med hijab som har startet sin politiutdanning. Så spørsmålet er hvor mange av de rundt 9,5 millioner innbyggerne i Sverige som blir berørt av denne ene jenta?

1.2. Problemstilling

Det som var en større utfordring var å velge en passende problemstilling. Temaet hadde jeg jo, men så skulle oppgaven være rettet mot det forebyggende politiarbeidet. Egentlig hadde jeg bare lyst til å drøfte de ulike momentene for og imot bruk av hijab, men det viste seg å ikke være dekkende for de forebyggende kriteriene. Derfor endte jeg med denne

«På hvilken måte vil bruk av hijab påvirke publikums tillit til politiet?»

1.3. Problemstillingen i et forebyggende perspektiv

Slik jeg ser det, er tillit selve fundamentet i politiets forebyggende arbeid. Uten hjelp, støtte og tillit fra publikum blir politiets daglige gjøremål en særdeles vanskelig affære. Man kan jo bare henvisse til hyppige tillitsmålinger, føringer og rundskriv, så ser man at dette også er noe politikere og samfunnsstopper prioriterer høyt. Jeg vil senere komme inn på hvor gjensidig tillit er for samarbeidet mellom politi og publikum. Og som en lokal prosjektleder i i prosjektet *Trygghet og tillit* sa: «Vi må jo ha tillit til befolkningen, det er jo de som løser sakene våre.» (Egge & Ganapathy, 2012)

«Å forebygge vil si å være i forkant og forhindre at noe negativt skjer.» (Lie, 2012, s. 21). Selv om tillit ikke utgjør en av hovedgruppene i det forebyggende arbeidet, er det et ledd i blant annet utførelsen av lokallorientert politiarbeid. En av utfordringene med å bruke tillit som mål til å forebygge kriminalitet, er at det er en langsiktig prosess. Og med stadig press fra riksadvokaten og politidirektoratet, som ønsker resultater og måltall, er det et vanskelig felt å prioritere. (Lie, 2012).

1.4. Begrepsavklaringer og begrensninger:

Når jeg i problemstillingen snakker om begrepet «tillit» har jeg gått utfra Giddens' inndelinger av tillit, beskrevet av Egge & Ganapathy (2012). Det er den (1) personlige tilliten, (2) tilliten til politiet som institusjon og (3) den implisitte tilliten. Det betyr at den personlige tilliten blir dekket av møtet mellom mennesker, og hvordan de kommuniserer sammen. Den blir målt på politiets tilstedeværelse i møte med publikum. Institusjonell tillit forteller at det er ikke politiets evne til å fange lovbrøyttere og holde lovbruddene nede som gir størst utslag i publikums tillit. Det som er avgjørende er at publikum føler seg hørt, og at like saker blir behandlet likt, såkalte «rettsstasverdier». Når det kommer til den implisitte tilliten handler det om at politiet skal gjenspeile befolkningen og la mangfoldet blomstre. Dette vil gjøre at de kan kommunisere på en måte som vekker tillit i hele befolkningen.

«Hijab, muslimsk hodeplagg. Det arabiske ordet hijab kommer av hajaba, "å skjule", "å gjemme", og brukes om alle former for slør eller forheng som skjuler en person eller gjenstand.» (Vogt, 2004, s.26) Men etter tidlig 1970-tallet har ordet entydig blitt brukt om hodeplagg. Når jeg bruker begrepet «hijab» i denne oppgaven, så mener jeg et klede som dekker hår og hals. Noen ganger bruker jeg også ordet «slør», og da refererer jeg til det

samme klede. Det vil si at niqab (som dekker alt bortsett fra en smal stripe til øynene) og burka (som kan være en ankellang kappe, med et heklet bur foran øynene) faller utenfor definisjonen.

1.5. Oppgavens oppbygning:

Jeg starter med en innledning hvor jeg gjør rede for valg av problemstilling og på hvilken måte den passer inn under faget forebyggende. Jeg redegjør også for noen begreper, samt begrensninger i oppgaven.

I metoddelen redegjør jeg for valg av teoretisk oppgave og hvordan måte jeg har valgt å løse dette på. Jeg skriver også om kildekritikk og begrensninger i bruk av diverse kilder.

Jeg starter oppgaven med å kartlegge hijabens historie, slik at leseren får et innblikk i hvilken betydning dette sløret har. Deretter går jeg inn på de ulike momentene ved hijab-debatten og legger spesielt vekt på hvor tillitsbegrepet. Jeg velger også å vise til hijab i skolen og i forsvaret for å belyse forskjellene. Avslutningsvis blir det en oppsummering og en konklusjon på problemstillingen. Jeg har også som en del av avslutningen tatt med spesielt om hijab-debatten generelt, for å belyse de ulike variablene i problemet.

2.0. Metode

Jeg har valgt å skrive en teoretisk oppgave, med bakgrunn i eksisterende teoretiske og empiriske studier. I forhold til problemstillingen min finnes det lite konkret forskning og teoretiske tekster. Tilliten til politiet blir jevnlig nevnt i ulike sammenhenger, men ikke som et konkret svar på min problemstilling. Utfordringen min var derfor å på en saklig måte belyse teori som kunne gi noen svar i den ene eller andre retningen.

Debatten om innføring av hijab i politiet har vært lang og omfattende. Derfor har et søk på internett gitt tusentalls av resultater. Det har vært viktig for meg å være kritisk i valg av informasjon og kilder. I og med at de fleste har en mening om emnet, er det mye personlige meninger og ikke etterprøvbart materiale som florerer på nettet. Jeg har derfor i første omgang brukt informasjon fra pensumbøkene fra politihøgskolen og to masteroppgaver som jeg fant gjennom søkemonitoren til politihøgskolens bibliotek.

Hvis jeg i oppgaven har referert til nettsider, har det vært artikler fra seriøse nettaviser og regjeringens egne skriv. Men det var også viktig å få frem enkelte avisartikler for å belyse de ulike sidene av hijabdebatten.

Jeg valgte boken «Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?» som et utgangspunkt for oppgaven. Den belyser både hijabens historie og betydning, i verden og i Norge. Boken gjorde at jeg ikke bare så sløret, men mennesket som bærer det. Det var bra jeg leste denne boken før noe annet, da den om mulig begrenset en uheldig primaritetseffekt. Boken er ikke spesielt rettet mot min problemstilling, men får likevel frem ulike sider av et komplekst problem.

2.1. Forforståelse:

«Vi møter en tekst, så vel som andre mennesker, med et sett av forutinntatte meninger og holdninger.» (Aadland, 2004)

Som nevnt tidligere hadde jeg en klar mening (som alle andre!) om hijab til politiuiformen da jeg startet på oppgaven. Jeg var imot. Jeg så ikke poenget med å gjøre forskjell på betjenter innad i en etat som skulle gi inntrykk av likhet og samhold. Jeg er den første til å innrømme at jeg hadde lite eller ingen kunnskap om betydningen av bruk av hijab. Jeg visste det hadde noe med religion og samfunnsnormer å gjøre, men ikke at den hadde så mange forskjellige betydninger.

Aadland (2004) skriver at alle forhåndsforestillinger i hermeneutisk forstand egentlig er fordommer. Man må ha fordommer, for å ha et visst utgangspunkt, ellers ville det blitt et kaos av nye impulser og sanseinntrykk hele tiden. Det som derimot er viktig er å være klar over sin egen forforståelse. Hvis ikke kan fallgruven være at jeg bare ser bekreftelser på mine egne ubevisste fordommer når jeg leser igjennom innsamlet materiale. I den sammenheng har jeg lagt ekstra fokus på å belyse på de negative og positive momentene med hijab.

3.0. Hoveddel.

- Hijab – bare et tøyestykke?

3.1. Hijabens historie:

«Dra sløret over sine bryst og ikke vise sin pryd.» (Koranen 24:30 - 31)

I tidlig middelalder dekket både kristne og jødiske kvinner seg til med slør, og noen gjør det fortsatt. Det var ikke før på 700- 800 tallet at det ble innført som en islamsk skikk.

Sammenligner vi Den hebraiske bibel, Det nye testamentet og Koranen, er det faktisk Det nye testamentet som har det klareste slørforbudet. (Vogt, 2004, s.24) Det er ikke alle muslimske kulturer som praktiserer bruk av hijab den dag i dag. Det strides mellom de lærde hvordan koranen skal tolkes. Det finnes flere eksempler på kvinner som har begynt å bruke hijab i voksen alder, til tross for at ingen andre i familien har gått med dette.

På tiden da franskmennene og engelskmennene koloniserte Midtøsten, kjørte de hard politikk for å frigjøre kvinnene fra slørbruken. De så på det som kvinneundertrykkende. Men kvinnene reagerte med å bruke sløret som en demonstrasjon mot kolonimaktene og for å fremme sin nasjonalfølelse.

På 1970-tallet brukte Iran og Tyrkia sterke militante midler for å fjerne bruk av dekkende hodeplagg for kvinner og menn. Dette medførte at kvinnene nok en gang tydde til sløret som motstand mot forbudet. Da hijab så ble påbudt igjen, ble dette også reagert på. Sløret ble brukt som en måte å protestere på. (Thorbjørnsrud, 2004)

Det var på slutten av 1970-tallet at «det nye sløret» (hijab) utviklet som et rendyrket islamsk symbol. Dette var det blant annet ved hjelp av kvinnelige iranske studenter av lavere klasse. De var lei av å bli sammenlignet med de øvre klasselags kvinners tilgang på moteklær, smykker og fine hårfrisyrer. Det var en luksus svært på underklasse kvinner hadde råd til. Dermed tok de avstand fra hele klassekampen ved å begynne å bruke et billig tøyestykke som dekket håret. De brukte det som et symbol på at de hadde andre idealer, blant annet fokus på kvinners rett til utdanning. (Thorbjørnsrud, 2004) Sløret skulle være et symbol på at de var frie, utdannede kvinner.

I dag har hijab både en religiøs og politisk betydning, så vel som tradisjon og bevis på makt blant feminister.

3.2. Tillit.

«Tillit er å stole på noen og en forventning om at en person vil handle i samsvar med normer som vanligvis er akseptert.» (Nilstad, 2005b, s. 65)

Nilstad (2005b) beskriver hvor viktig det er at publikum har tillit til politiet, og omvendt. Det er noe man må gjøre seg fortjent til. For å oppnå dette må man bruke tid på å skape gode relasjoner. Noe som kan ta lang tid. Samtidig er det små tillitsbrudd som skal til for å bryte den helt ned igjen. Når to individer møter hverandre, må begge bidra til å bygge opp et tillitsforhold. Ansvar er spesielt tildelt politiet, som i sin maktposisjon er forventet å legge grunnlaget i forholdet mellom de to. Egge og Ganapathy (2012) snakker om at det tidligere var tradisjonell makt som utgjorde politiets autoritet. I dag er det publikums tillit som legitimerer makten. Publikum er drevet av tilliten, ikke av frykten for å bli tatt av et effektivt politi. (Mastergradsoppgave fra UiO, Hammer, 2010)

Nilstad ramser videre opp forhold som kan være viktige for tilliten publikum har til politiet. At politiet oppklarer straffesaker og motvirker lovbrudd, etterfølgende kontroll av blant annet politiets maktbruk, endringer av verdisyn (de unge mener de selv kan bestemme hvilke regler som ikke er så viktige, f.eks. hjemmebrenning og fartsovertredelser.), publikums miljø (hvis de omgås i et miljø hvor tilliten til politiet er lav) og media. Og til sist forventninger om at politiet opptrer etter de normer og verdier som er forventet av en polititjenestemann.

Hvis man legger disse forholdene til grunn for hva som kan påvirke publikums tillit til politiet, hvor kommer bruken av hijab inn i bildet? Ingen av punktene som Nilstad bruker har fokus på den enkelte politimann, men politiet som en etat. For de fleste er en politimann en politimann, uavhengig av form og farge. Vi jobber sammen for å skape et godt *omdømme* utad, som igjen lar oss nyte av befolkningens tillit til at politiet gjør jobben sin og er til å stole på. (Nilstad, 2005b)

Så hvis man kan gå ut fra at alle punktene over kan gjennomføres uavhengig av hvem som utfører de, hva står vi da igjen med? Jo, at politiet skal opptre etter visse normer og verdier. Hva vil så dette si i praksis?

Verdier er våre prioriteringer, våre holdninger og bakgrunnen for våre handlinger og beslutninger. Vårt sanne jeg kommer til uttrykk gjennom våre verdier. «En verdi er noe vi er interessert i og som vi setter pris på og verdsetter» (Tranøy, 1998,s.31) Det som er viktig er at den enkelte polititjenestemann har i baktankene at de verdiene som han eller hun

representerer, også blir representativt for hele politietaten. Som jeg nevnte så ser ikke publikum individet, men yrkesutøveren. (Nilstad, 2005a) Derfor må man ikke la det oppstå en konflikt mellom sine private og profesjonelle verdier. I vår status som polititjenestemann eller kvinne er det viktig og ikke la våre subjektive meninger, kontrollere våre beslutninger som vi tar i vår rolle som samfunnsvokter. (Østerberg, 2003, s.48). Dette kan skape en «rollekonflikt» i et oppdrag. Det jeg ville frem til med dette var at enhver person, uavhengig av religion, livssyn eller etnisitet, har sine egne verdier. Dette er ikke noe som er suverent de som uttrykker det gjennom bruk av hijab.

I de ti grunnprinsipper kommer det frem at politiet skal «... avspeile samfunnets idealer». Og siden et ideal er en ting eller tanker som vi anser som perfekt, vil ikke det være i konstant endring, både tidsmessig og geografisk? Det var for eksempel ikke lenge siden at ordet «neger» var et vanlig ord i nordmenns dagligtale. Nå er ordet forbundet med rasisme og nedsettende menneskesyn. Idealene har forandret seg. Likeså blir det moralske aspektet forandret. Det som tidligere var akseptert av samfunnet, blir nå slått ned på som galt.

Moral er samlet sett verdier og normer som er akseptert av samfunnet og oppfatninger av rett og galt. Moral brukes om hvordan vi oppfører oss i hverdagen ovenfor familie, kolleger og kriminelle. (PD, 2009) Sånn i utgangspunktet burde det være lett for enhver politi og medmenneske, og ha en god moral. Men hvis dine religiøse eller politiske verdier, ved for eksempel bruk av hijab, kommer i konflikt med samfunnets idealer, strider ikke det imot politirolleutvalgets grunnprinsipper som skal legges til grunn for utviklingen av politiet? (St.meld. nr. 42 (2004-2005)) For politiet skal jo nettopp avspeile samfunnets idealer.

Nilstad nevner også at tillit er basert på sosial likhet. Det er lettere for to med samme alder, sosial bakgrunn eller etnisitet å utvikle tillit til hverandre. Kristin Stenshol (2012) skriver at ulikheter i blant annet religion og levesett gir store utfordringer til samhandling og forståelse. I teorien vil dette si at tilliten til polititjenestekvinner som bruker hijab vil øke blant de som selv bruker hijab. Så må man se på variablene. Er det forskjell på en iransk kvinne med hijab og en pakistansk. Eller hvis hijaben er et uttrykk for religion for den ene, mens for den andre representerer frihet eller motstand fra politiske styringsmakter. I praksis vil jo en kvinne som bruker hijab som et motstandssymbol ha en nærere sosial tilhørighet til en gjennomsnittlig norsk kvinne, enn en undertrykt kvinne med slør.

Å bruke dette som argument for lovendringen har liten gjennomslagskraft. På den ene siden kan det medføre riktighet at «like barn leker best». På den andre siden vil det også være flere

faktorer som spiller inn, som religiøs tilknytning, alder og ikke minst språk. En annen ting er at en person uten hijab, kan ha vel så bra forståelse og kunnskap om andre religioner og kulturer, og på den måten møte andre med den respekten som skal til for en bra kommunikasjon. (Stenhol, 2012) Og på den andre siden av skalaen er det ingen moralsk grunn å forby hijab på grunn av at enkelte finner det støtende å samarbeide med hijabkledde yrkeskvinner. (Lindholm, 2004)

3.2.1. Tillit til minoriteter?

Frp er det partiet som har uttrykt størst motstand mot at hijab skal bli en del av politiuniformen. Siv Jensen har blant annet sagt følgende: «Frp er uenig i konklusjonen om at det nå åpnes for hijab i politiet og hos dommere. Vi mener dette er funksjoner i samfunnet som skal være nøytrale og innby til tillit» (NRK, 07.01.13) På spørsmål om hijab ikke innbyr til tillit, svarer hun at «Nei, den representerer først og fremst en religiøs tilknytning...».

Utfra denne uttalelsen kunne man ha tolket at Frp, med Siv Jensen i spissen mener at man ikke kan stole på religiøse mennesker. I 2009 var det 614 717 mennesker i Norge som stemte på partiet ved stortingsvalget. (Kommunal- og regionaldepartementet) Vil det da videre si at over 600 000 mennesker ville fått mindre tillit til politiet, med Siv Jensens sitat som et hovedargument? En persons meninger er selvfølgelig ikke representativt for flere tusen. Men bør man ikke trekke den slutningen at noen prosent av disse stiller seg bak denne konklusjonen. 5 prosent? 10, eller 20?

I en mastergradsoppgave fra Universitet i Oslo (Hammer, 2010) ble det gjort et intervju av både leder av Politiets Fellesforbund, Arne Johannessen og tidligere Politidirektør i Politidirektoratet, Ingelin Killengren. Temaet var tillit og mangfold. Killengren mente at et større mangfold, med blant annet hijab, ville øke tilliten til politiet. Det ville gi et inntrykk ovenfor publikum at politiet var rustet til å forstå alle typer problemer. Johannessen på sin side mener at politiets uniform må være helt fri for religiøse ytringer. Han sier at som politi representerer du det offentlige, og da er det ikke plass til personlige holdninger. Han mener også at tilliten til politiet vil svekkes av visse grupper, som gjør at disse vil trekke seg unna.

Egge & Ganapathy (2012) støtter for øvrig opp under Killengrens påstander om økt tillit. Politiet er en etat der det, selv om det arbeider mange forskjellige individer, er en sterk implisitt tillit. De som jobber sammen har en egen «sjargong», og en felles politikultur. Det er

lett for at det i forholdet mellom politiet og publikum blir en «vi» og «de» mentalitet. For å gjøre noe med dette er det viktig at politiet representerer hele befolkningen, slik at politiet ikke blir fremmed for befolkningen, eller omvendt. Tilliten vil øke i takt med politiets bevisstgjøring og forståelse for andre kulturer.

Politiet er en viktig samfunnsaktør som er lett synlig i offentligheten. Større etnisk mangfold i politiet vil ha en signalfunksjon. Som serviceinstitusjon har politiet bred kontaktflate mot et sammensatt publikum. Dette vil sannsynligvis øke rekrutteringsgrunnlaget, noe som igjen kan øke politiets legitimitet i alle befolkningsgrupper, og gjennom det dempe den mistenksomheten som knytter seg til politiet i deler av minoritetsbefolkningen.» (Egge mfl. 2008)

3.3. Hijab på andre arenaer.

3.3.1. I forsvaret

I 1992 ble godkjent å bære religiøse hodeplagg som hijab, burka og turban i forvaret. Hammer(Mastergradsoppgave fra UiO, 2010) skriver at det var forsvarsdepartementet som åpnet for forslaget, og kom med denne i begrunnelsen i direktivet fra 1992 pkt. 3: Integrering av etniske minoriteter i det norske samfunn:

Den økende innvandring de siste tyve år har stilt myndighetene overfor et nytt problem med hensyn til mulige konflikter mellom den tradisjonelle norske befolkning og våre nye landsmenn. De enkelte offentlige etater stilles overfor motsetninger som i liten grad har eksistert tidligere. Norske myndigheter har hele tiden ført en politikk for å integrere våre nye landsmenn på en slik måte at deres kulturelle identitet blir vel ivaretatt. Dette tilsier kompromiss, forhandling og konsensus. Forsvaret vil naturligvis følge denne tradisjonen og tilby etniske minoriteter en tjeneste som viser respekt for deres kultur og religion.

Sommeren 2012 ble bruken av turban, hijab og kalott nedfelt i uniformsreglementet. Dette var for å sikre lik praksis mellom alle avdelingene i forsvaret. (Vårt land, 29.08.13)

Et av argumentene i politihijab-debatten da sammenligningen med forvarets regler ble tatt opp, var at man som norsk statsborger var *pålagt* å gå inn i førstegangstjenesten. Mens politiet var noe man søkte på frivillig. Men som Hammer påpeker, så gjelder uniformsreglementet for både de vernepliktige, men også de sivilt ansatte og befal, som jobber der frivillig. Man kan jo tenke seg hvilket bråk det ville blitt, om man skulle begynne å gjøre forskjell på disse gruppene innad i forsvaret. Dermed kan det unisone reglementet begrunnes utfra et likebehandlingshensyn. Så kan man spørre seg: Hvis Norge skulle komme i en situasjon hvor vi trengte å forsvare oss mot angrep utenifra. Hadde vi da stilt oss mer kritiske til en soldat med turban eller hijab, eller ville vi tatt en soldat for en soldat, og vært fornøyde med den beskyttelsen vi fikk?

Arne Johannessen sier i et intervju med Hammer (Mastergradsoppgave fra UiO, 2010) at forsvaret og politi ikke kan sammenlignes når det gjelder bruk av religiøse uniformeffekter. Han mener at forsvaret ikke har det samme behovet for tillit og legitimitet blant befolkningen som politiet, da de bare har en rolle i en krigssituasjon.

3.3.2. I skolen:

Det er i Norge i dag ikke lov å forby bruk av hijab i skolen. Men dette er også et tema som har vært oppe til diskusjon ved flere anledninger. Også her er det Fremskrittspartiet som er den mest aktive parten, selv om både Arbeiderpartiet og SV vurderer forbud. Ulf Erik Knudsen skriver i et innlegg at Frp fremmer forslag om å forby hijab i den norske grunnskolen, fordi det hindrer integreringen som skolen er ansvarlig for. (Knudsen, u.å.) På den ene siden kan forbudet bedre situasjonen for hijabklede jenter på skolen fordi regelverket beskytter dem fra presset i hjemmet. På den andre siden kan det hindre integrering ved at det blir opprettet flere private, muslimske skoler, hvor det er fri praksis med bruk av hijab. (Lindholm, 2004)

Justis- og beredskapsdepartementet (2010) har gitt en tolkningsuttalelse på følgende spørsmål fra Kunnskapsdepartementet: (23.03.2010)

Er religionsfriheten, jf. Grunnloven § 2, EMK artikkel 9, Barnekonvensjonen artikkel 14 og Den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 18, til hinder for å innta et forbud i ordensreglementet mot bruk av hijab?

Der kom de blant annet frem til at er et generelt forbud mot hijab krever hjemmel i lov og at dagen hjemler i opplæringsloven neppe gir et grunnlag for å forby hijab i skolen.

Den Sveitsiske kvinnen Lucia Dahlab fra Geneve i Sveits underviste barn på småskoletrinnet. Hun begynte å bruke hijab på skolen og ble avskjediget. Hun klaget til EMD, fordi hun mente det var et inngrep i menneskerettighetene. Men EMD opprettholdt avskjedigelsen med den begrunnelse at hun var en lærer, med stor innflytelse på sine elever. De mente den religiøse påvirkningen kunne komme i konflikt med elevenes rettigheter og friheter. (Høstmælingen, 2004)

Her ble det altså konkludert med at læreren hadde stor påvirkningskraft i sin posisjon som lærer. Hvor stor innflytelse og påvirkning har en polititjenestekvinne på befolkningen? Som politi er man daglig i kontakt med en mengde forskjellige personer. Og som regel er det ikke sterke ressurspersoner, men de svakeste i samfunnet. Det er barnehjemsbarn, rusavhengige, psykisk syke og minoritetsgrupper. Kan disse bli satt i samme situasjon som barna på skolen? Samtidig så er forskjellen at læreren har daglig kontakt med sine elever, mens i politiet er man som regel i møte med forskjellige personer fra dag til dag. Dog så har noen få regelmessig kontakt med enkelte ansatte i politiet, og som de får et godt forhold til. Dette er et avveinings spørsmål, men visse likhetstrekk kan man se.

3.4. Politiuniformen.

Opp igjennom historien har politiet gått fra å være sivilt kledd, til bruk av gallauniform, engelsk-inspisert og tilbake til sivilt kledd kun i kledd en lue med inskripsjonen «stedsnavn+politi.» Ved kongelig resolusjon av 1. april 1932 ble det reglementert en egen uniformsmodell for statspolitiet. Hodeplagget i denne uniformen skulle være utstyrt med riksvåpenet i emalje med forgyldt krone omgitt av eikegrener i gullbroderi med forgyldt metallpompon. (Mastergradsoppgave fra UiO, Hammer, 2010) Og det er utfra denne modellen at uniformen har blitt utviklet videre. Respekt, synlig autoritet, atskillelse fra andre grupper, hensiktsmessighet for tjenesten og etter hvert nasjonal ensartethet er det som har vært begrunnelsen for utviklingen av politiuniformen.

En politimann i uniform skal fremstå som en representant for trygghet, lov, orden og beskytter. Når polityrket er valgt, vil politiuniformen være en del av arbeidsverktøyet, og

bruk av uniform gir både autoritet, synliggjør politimyndigheten og skal innfri forventningen om en trygghetsskapende tilstedeværelse som gir tillit. (Nilstad, 2005a, s.61)

Hovedpoenget med at politiet har en uniform, er som nevnt at det skal være lett å gjøre seg til kjenne, og skille seg ut fra resten av befolkningen. Ved at alle bruker den samme uniformen, er det lett å plukke ut politiet i mengden, og effekten av tilstedeværelse kan gjøre seg gjeldende uten større anstrengelse. Barn helt ned i 2 års alderen kan peke ut en politimann i uniform, nettopp på grunn av notoritet av bruken.

Nilstad (2005a) skriver videre at uniformen kommuniserer noe til publikum. Den representerer et bilde på hvordan personen som bærer den er. Har du for eksempel en krøllete skjorte og slipset på halv tolv, gir du et inntrykk av å være en person som ikke er så nøye på ting. Innbyr det til tillit? Hvordan kan en person som ikke har kontroll på seg selv og sitt utstyr, ha kontroll på lover og regler?

Som jeg har nevnt tidligere så representerer hijaben noe for alle mennesker. Noen tolker det politisk, noen religiøst og andre igjen ser på kvinnen som bærer den som undertrykt. Så om den innbyr til tillit for noen, kan den for andre slå motsatt vei. Slik gjelder det for politiuniformen generelt. Utfra hvilken bekledning politiet velger, får publikum et inntrykk av hvordan politiet opererer, og på hvilken måte de ønsker å møte oppdraget. En politimann med vernevest, skinnhansker og et belte fylt med pepperspray og batong *kan* gi et inntrykk av at han ikke ønsker å løse oppdrag med verbal kommunikasjon, snarere med fysisk makt. Likeså kan det noen ganger være lurt å møte den kriminelle med en «røff og tøff» holdning for å vise at her er det politiet som bestemmer. (Nilstad, 2005a)

Da kan man igjen trekke sammenligninger til en politikvinne med hijab. Som Nilstad (2005a) sier så er det viktig å innse at de forskjellige sammensetningene av politiuniformen kan tjene til sin hensikt i ulike settinger. Hvis du for eksempel kommer til et oppdrag hvor det har vært krangel innad i en familie, ville du kanskje kommet lenger i kommunikasjonen med moren i familien, om dere begge brukte hijab, enn om du hadde den såkalte «sentrumsriggen» (Finstad, 2000, s.103) Et eksempel på situasjoner hvor en politikvinne med hijab muligens ville ha kommet til kort, er hvis det er konflikt mellom to parter/gjenger, som selv praktiserer en religion som bruker slør til å undertrykke kvinner. (Viktig å presisere at jeg ikke sier at alle kvinner som bruker slør blir undertrykt, men at *enkelte* tolker religionen på den måten.)

Lederen for politiforeningen i Oslo, Sigve Bolstad, sa til NRK i 2010 at innføring av religiøse effekter kan ødelegge politiets tillit og troverdighet i befolkningen. (NRK, 20.08.10) Han begrunner det med at uniformen skal være lik.

Da kan man spørre seg om den uniformen som blir praktisert i dag, faktisk er helt lik overalt? Det er en kjensgjerning at ikke alle som går med politiuniform, bærer den likt. For eksempel er politiluen en obligatorisk del av uniformen. Men man kan stadig observere polititjenestemenn -/kvinner som blir avbildet av media i forbindelse med et oppdrag – uten lue. Selv om de var strenge på bruk av lue der jeg var i praksis, har jeg hørt klassekamerater som har fortalt at de aldri tok luen ut av skapet. Det blir altså praktisert forskjellig fra distrikt til distrikt. På bakgrunn av dette faller vel argumentet om forbud av hijab på bakgrunn av at uniformen skal være lik, igjennom? Er det sånn at man skiller seg mer ut bærende et svart slør med politiets emblem, enn man gjør med lysende, blondt hår? Eller for å sette det på spissen – hva innbyr til mest tillit av hijab og hanekam?

3.5. Holdninger i politiet

I en spørreundersøkelse som ble foretatt av NRK i 2009, svarte 96 prosent av de politiansatte at de ikke ønsket hijab i politiet. (PF, 2009) Arne Johannesen sier til avisen «Vårt Land», 17. januar 2012 at den viktigste grunnen til hijab-nei, er nøytraliteten som uniformen skal representere. (Vårt Land, 2012) Men spørsmålet man heller burde stilt seg er hvilke holdninger politiet representerer ved slike uttalelser og målinger? Hvis en så stor del av politietaten (av ca.2000 svarende, vel og merke) stiller seg kritisk til hijab som en del av uniformen, hvilke verdier blir da representativt for politiet som en helhet? Og la oss gå utfra at våre verdier blir definert som våre holdninger, som igjen blir formet av vårt menneskesyn. Vil det si at politiet, med bakgrunn i spørreundersøkelsen, forstår mennesker med hijab på en feil måte?

Henriksen og Vetlesen (2006) poengterer at hvordan vi forstår oss selv, har betydning for hvordan vi forstår og møter andre, og hvordan vi skaper oss en identitet gjennom oppdragelse, kultur og lærdom. En politikultur med sterke tilknytninger til fellesskapsfølelsen kan lett komme til uttrykk gjennom ønske om likhet. Men innbyr dette til tillit? Vil en kvinne med sterk politisk eller religiøs tilknytning til hijaben føle seg verdsatt og sett. Kunne hun stolt på at politiet, tross sine sterke meninger utad, ville hjelpe henne på best mulig måte, uten å være

påvirket av sine holdninger. Immanuel Kant sier at man skal behandle alle mennesker som mål i seg selv. (Syse, 2006) Det vil si at de skal behandles med samme menneskeverd og respekt som man selv ønsker å bli behandlet med. Hvor lett er dette i praksis, når man i tillegg vet at man omtrent har hele etaten i ryggen. Uten å beskyldte hele politi-Norge for å være diskriminerende, så er det viktig å skille mellom *bevisste og ubevisste verdier*. (PD, 2009) Vi er bevisste på at vi ikke skal diskriminere kvinner med hijab, men ubevisst så ser vi på dem som undertrykte og skjøre. Og dette kan lyse lett igjennom uten at man er klar over det selv.

Si at man la til grunn at hijab ble vedtatt som en del av uniformen. Publikum har allerede fulgt hijab-debatten, og fått med seg at det innad i politiet vanker stor motstand mot lovforslaget. De begynner å tvile på troverdigheten til politiet. For hvordan kan politiet respektere og hjelpe dem, når de ikke engang respekterer kollegaens personlige integritet. Når Nilstad (2005b) beskriver en person med integritet, så er man tillitsvekkende og hederlig, det vil si en som både kolleger og publikum har tillit til. Så hvis befolkningen blir klar over at man for eksempel mangler respekten for deres religion, hvordan skal de da ha tillit til deg?

4.0. Avslutning:

4.1. Hijab-debatten

Det er tre dilemmaer man må innom for å belyse hijab debatten (Føllesdal, 2004).

- 1. Krever likeverd oss imellom offentlig livssynsnøytralitet eller offentlig uttrykk for ulike livssyn?*

Siden grunnloven kom i 1814 og frem til 21.mai 2012, var den evangelisk-lutherske tro statsreligionen, altså den offentlige religionen i Norge. Da grunnloven gjennomgikk en revisjon i 2012, ble kristendommen og humanismen definert som dens verdigrunnlag. (§2) Mens den grunnlovfestede retten til religionsfrihet ble flyttet til § 16. Først og fremst medfører grunnlovsendringene at staten ikke skal ha en offentlig og bundet religion. Men andre kan spørre seg om dette er sosialistenes første steg mot en agnostisk nasjon?

I samfunn med ulike livssyn har forholdet mellom religion og stat tradisjonelt vært konfliktfylt.(Føllesdal, 2004) Det er bare å se på Frankrike. Den franske nasjonalforsamlingen

vedtok 10. februar 2004 med overveldende flertall lovforbudet mot at elever bærer iøynefallende religiøse symboler og plagg i skolen. Frankrike har gjennom sin lovfestede sekularisering fått medhold av EMD, og forbudet mot religiøse plagg i skolen er opprettholdt.

Men hvilke politiske intensjoner har de bak forbudet? Plesner (2004) nevner at grunnen kan være at de vil bedre situasjonen for de muslimske kvinnene/jentene som bruker hijab. På en side kan situasjonen bedres hvis man legger til grunn at disse jentene blir påtvunget bruken av slør fra familie, og dermed ikke har noe annet valg enn å følge forbudet. Det skal bidra til økt sosial integrasjon og stabilitet. Det samme gjelder kvinner i yrkeslivet. Hodeplagget blir ansett som undertrykkende, noe de muslimske kvinnene skal reddes fra. Slik skal de reddes fra den muslimske mannen og bli mer «hvite» som oss selv. For det er jo utenkelig at de skal klare seg i arbeidslivet – de som er så undertrykte. (Larsen, 2004)

2. Idealer i motstrid: likestilling mellom kjønn, barns rettigheter, religionsfrihet og foreldreretten.

Det er menneskerettighetene som har rettslig forrang i Norge og likeverdsidealene bør prege og begrense lovgivningen. (Føllesdal, 2004). Men hvis man veier viktigheten av de ulike prinsippene opp mot hverandre, hvilke skal man ta mest hensyn til? Skal likestilling vike for religionsfrihet? Eller går disse side om side? Et hijab-forbud kan beskytte mot reglene satt av de øverste islamske lederne, og dermed slå et slag for likestillingen. Men det kan også krenke de som ønsker å praktisere sin tro, som bærer hijab frivillig fordi de er stolte av sin religion. Dermed et slag i magen for religionsfriheten.

Samtidig blir det en indirekte forskjellbehandling. Et nøytralt uniformsreglement ovenfor alle slik at hijab ikke blir tillat gjør at kvinner med hodeplagg blir stilt dårligere enn andre på grunn av sin etniske opprinnelse. (Craig, 2004)

3. Om forholdet mellom mål og middel: Er rettslig regulering et egnet redskap?

Spørsmålet er om et forbud mot bruk av hijab i skolen eller en lovendring i uniformsreglementet til politiet er nødvendig. «Nødvendig er ikke like sterkt som uunnværlig,

men langt sterkere enn for eksempel ønskelig». (Høstmælingen, 2004) Et slikt inngrep må gjenspeile samfunnets behov, og det må være forholdsmessighet mellom mål og middel. Norge er og vokser videre som et multikulturelt samfunn. Verden globaliseres og landegrensene blir flytende med tiltak som Schengen-avtalen. Mangfoldet er kommet for å bli, dermed skulle en tro at målet heller er middelet, da man skulle trenge hijab i politiet. Det sees som et viktig slag for blant annet integrering i arbeidslivet. Som motpart skriver Tone Spigseth at kritikerne av multikulturalismen er redd for at tilrettelegging og annerkjennelse av ulike gruppers behov vil føre til et segregert samfunn. Dette vil føre til at de vil sette gruppene høyere enn samfunnet som helhet, som igjen vil hemme integreringen. (Mastergradsoppgave, UiO, 2010)

4.2. Konklusjon:

Innledningsvis i hoveddelen spurte jeg om hijab bare var et tøyestykke. Svaret er et rungende nei. Det ville være som å si at karikaturen av profeten Muhammed bare er en tegning. Altså som å benekte at ting har en kulturell mening. (Eriksen, 2004) Hijaben er et plagg med rot til fortvilelse, stolthet, fordommer, stigmatisering, makt og tradisjon. Det er et plagg med lange tradisjoner. Hijaben er et kulturradikalt redskap med linje med homomarsjer i storbyene. Men det blir også brukt som en måte å vise at islam er mer enn terror og vold. (Eriksen, 2004)

En sak har mange sider, sies det. Det fremkommer tydelig i hijab-debatten.. Det rettslige strider mot det rettslige. Religion står opp mot politikk. Integrering sloss mot likhetsprinsippet. Og opp i alt dette kommer tilliten. Kanskje tilliten øker i den ene gruppen, mens det i den andre gruppen daler. Kan man på noen måte gjøre alle fornøyde, og hvis ikke; hvem skal man velge? Blir det slik at man tar et standpunkt, og dermed skuffer en part, altså trosser likebehandlingsprinsippet. Vil ikke tilliten uansett bli påvirket på en eller annen måte?

Et multikulturelt samfunn vil på flere plan bidra til å øke tilliten til deler av befolkningen som allerede er lav. Spørsmålet er om dette går på bekostning av tilliten som allerede er der. Jeg vil også gjenta noe jeg nevnte i startfasen. Hvor mange vil egentlig merke noe særlig til en endring i uniformsreglementet? Det er ikke slik at halve etaten ville kle seg i hijab selv om dette skulle bli lov. Det ville være svært få som merket noe til det. Men det politiske budskapet ville ligge i bakkant. En kan si at det både har sine positive og negative sider. Positivt ved at politiet ville vise seg utad som en inkluderende og bevisstgjørende

organisasjon. Negativt ved at befolkningen tilhørende Vest-Finnmark politidistrikt kanskje ikke får nytte av polititjenestekvinnen med hijab som jobber i Oslo politidistrikt.

Bruk av hijab ville i aller høyeste grad påvirket tilliten til politiet, men da både i positiv og negativ retning. Der man ville vunnet tillit i form av den multikulturelle forståelsen, ville man mistet de som ikke har satt seg inn i hvilken betydning hijaben har for mennesker. Det vil alltid være ringvirkninger av en forandring, Problemet er at man ikke vet før man har forsøkt. Tillitsspørsmålet kan diskuteres frem og tilbake, og opp i mente. Men teori er og blir kun det. Teori. Det bunner til slutt i at for å få det endelige svaret, er eneste løsning å gjøre endringen.

4.3.Litteraturliste

Aadland, E. (2004) «Og eg ser på deg...» - *Vitenskapsteori i helse- og sosialfag*.

Oslo: Universitetsforlaget

Craig, R. (2004) Hijab og etnisk diskriminering i arbeidslivet. I Høstmælingen, N. (red.). *Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?* Oslo: Abstrakt

Egge, M., Ganapathy, J. og Runhovde, S. (2008). *Hvitt eller bredt? – rekruttering av minoritetsstudenter til Politihøgskolen*. Oslo: Politihøgskolen.

Egge, M & Ganapathy, J. (2012) Snakk om tillit! I P. Lagestad (red.). *Kommunikasjon og konflikthåndtering – Publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv*. Oslo: Gyldendal.

Eriksen, T.H. (2004)Hijaben og «de norske verdiene.» I Høstmælingen, N. (red.). *Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?* Oslo: Abstrakt

Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax

Føllesdal, A. (2004) Beskyttelse til besvær. I Høstmælingen, N. (red.). *Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?* Oslo: Abstrakt

Hammer, A. (2010) *Mangfold og legitimitet: religiøse symboler i politiets og Forsvarets uniformer*.

(Mastergradsoppgave, Universitet i Oslo.) Hentet fra

https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/23907/Master_Hammer_22_okt_pdf.pdf?sequence=1

Henriksen, J-O. § Vetlesen, A. J. (2006) *Nærhet og distanse – Grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker*. (3.utg.) Oslo: Gyldendal

Justis- og beredskapsdepartementet. *Forbud mot hijab i skolen*. Svar på brev fra

Kunnskapsdepartementet, 19.mars 2010. URL:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/agenda/tolkningsuttalelser/forvaltningsrett/opplaringsloven/-2-9-og-3-7---Forbud-mot-hijab-i-skolen.html?id=598628> [lastet ned 25.04.13]

Kommunal- og regionaldepartementet. *Landsoversikt – stortingsvalget*. URL: <http://www.regjeringen.no/krd/html/valg2009/bs5.html> [lastet ned 01.05.13]

Larsen, L. (2004) Tekst, tolkning og sosial endring. I Høstmælingen, N. (red.). *Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?* Oslo: Abstrakt

Lie, E. M. (2011) *I forkant*. Oslo: Gyldendal

Lindholm, T. (2004) Har folk rett til å bære religiøse symboler offentlig? I Høstmælingen, N. (red.). *Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?* Oslo: Abstrakt

Knudsen, U.E. (u.å.) *Hvorfor vi må få forbud mot hijab i skolen*. URL: <http://www.frp.no/Forbud+mot+hijab+i+skolen.d25-TwtDGYl.ips>

Nilstad, M. (2005a) *Politilære (2.utg.)*. Høvik: Vett & Viten

Nilstad, M. (2005b) *Yrkesetikk for politiet (2.utg.)*. Høvik: Vett & Viten

NRK nett (2013). *Utvalg går inn for hijab i politiet*. Publisert 07.01.2013. URL: <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10862969> [lastet ned 01.05.13]

NRK – Østlandssendingen (2010). *Endrer ikke mening om hijab-forbud*. Publisert 20.08.2010. URL: <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/ostlandssendingen/1.7257097> [lastet ned 20.04.13]

Plesner, I.T. (2004) Erfaringer fra Tyskland og Frankrike. I Høstmælingen, N. (red.). *Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?* Oslo: Abstrakt

Politidirektoratet (2009) *Grunnleggende verdier, moral og etikk – En innføring i etikk for ansatte i politi- og lensmannsetaten*. Oslo: PD

Politiets Fellesforbund (2009). *Klart nei til hijab*. Publisert 17.02.2009. URL: <http://www.pf.no/id/12967.0> [lastet ned 01.05.13]

Rønneberg, K. (1998) *Vår sosiale virkelighet – Innføring i sosiologi for studenter ved politihøgskolen*. Oslo: Politihøgskolen.

Spigseth, T. (2010) *Bruk av hijab i politi og rettsvesen? – En rammeanalyse av norske institusjoners argumentasjon*. (Mastergradsoppgave, Universitet i Oslo.) Hentet fra

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/12946/Masteroppgave-Tone-Spigseth.pdf?sequence=1>

Stenshol, K. (2012) Konfliktbehandling i operativt politiarbeid. I P. Lagestad (red.). *Kommunikasjon og konfliktbehandling – Publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv*. Oslo: Gyldendal.

St.meld. nr. 42 (2004-2005). *Politiets rolle og oppgaver*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/20042005/stmeld-nr-42-2004-2005-.html?id=199239>

Syse, H. (2005) *Veier til et godt liv – Filosofiske tanker om hverdagslivets etikk*. Oslo: Aschehoug

Thorbjørnsrud, B. (2004) Motstand mot slør/ motstand med slør. I Høstmølingen, N. (red.). *Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?* Oslo: Abstrakt

Tranøy, K.E. (1998) *Det åpne sinn*. Oslo: Universitetsforlaget

Vogt, K.(2004) Historien om et hodeplagg. I Høstmølingen, N. (red.). *Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?* Oslo: Abstrakt

Vårt land (2012). *Fjerner all tvil om religiøse hodeplagg*. Publisert 29.08.2012. URL: <http://www.vl.no/samfunn/fjerner-all-tvil-om-religiose-hodeplagg/> [lastet ned 02.05.13]

Vårt land (2012). *Politiansatte krever hijab-nej*. Publisert 17.01.2012. URL: <http://www.vl.no/samfunn/politiansatte-krever-hijab-nej/>

Østerberg, D. (2003) *Sosiologiens nøkkelbegreper*. Oslo: Cappelens forlag.

Selvvalgt pensum:

Høstmølingen, N. (red.) (2004) *Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?* Oslo: Abstrakt. (274 s.)

